

Enheten för naturvård

Kvicksalshagen - Igelsjön SE0110238

Bevarandeplan för Natura 2000-område

(enligt 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.)

Inledning

Bevarandeplanen är det dokument som beskriver vilka mål som ska uppnås i bevarandet av ett Natura 2000-område och som anger vilka bevarandeåtgärder som planeras. I bevarandeplanen beskrivs vilka förutsättningar som krävs för att de utpekade arterna och livsmiljöerna ska upprätthålla s.k. gynnsam bevarandestatus. Det har betydelse för tillämpningen av regelverket om Natura 2000-områden.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-44876-2016

Namn	Kvicksalshagen - Igelsjön	Areal	7,4 ha
Natura 2000-kod	SE 0110238		
Kommun	Norrtälje		
Bevarandeplan fastställd av Länsstyrelsen	2007-02-05		
Bevarandeplan reviderad av Länsstyrelsen	2017-06-12		
Områdestyp och status	SAC-område enligt art- och habitatdirektivet		
Ägarförhållanden	Privat		

Ingående livsmiljöer enligt art- och habitatdirektivet

Tabell 1. Livsmiljöer

Livsmiljökod	Livsmiljöns namn	Areal (ha)	Andel (%)
3160	Myrsjöar	0,8	11
7230	Rikkärr	1,4	19

* Prioriterad livsmiljö – bevarandet bedöms ha hög prioritet inom EU.

Ingående arter enligt art- och habitatdirektivet

Dessa arter finns upptagna i bilaga 2 till EU:s art- och habitatdirektiv och skyddas därmed av Natura 2000-reglerna. I denna bevarandeplan nämns även andra arter än de som är skyddade av Natura 2000-reglerna. Dessa arter har inte samma lagliga skydd såsom eventuella arter i tabell 2.

Tabell 2. Arter

Artens kod	Svenskt namn	Vetenskapligt namn
1903	Gulyxne	<i>Liparis loeselii</i>
1393	Käppkrokmossa	<i>Hamatocaulis vernicosus</i>
1013	Kalkkärrsgrynsnäcka	<i>Vertigo geyeri</i>

Bevarandesyfte för Kvicksalshagen - Igelsjön

Bevarandesyftet och beskrivningen av livsmiljöer och arter nedan utgör den beskrivning som ska upprättas i enlighet med 17 § förordningen om områdesskydd m.m. (FOM). Tillsammans med bevarandemål och bevarandeåtgärder i denna plan utgör de underlag som visar hur myndigheterna behöver arbeta för att motsvara kraven i 16 § FOM.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-44876-2016

Det övergripande syftet med Natura 2000-området är att bidra till att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för de i området utpekade arterna och livsmiljöerna. De prioriterade värdena i aktuellt område är kopplade till rikkärret (7230). Det finns ont om andra rikkärr inom skyddade områden i närområdet.

Prioriterade åtgärder för området är upprättande av någon typ av formellt skydd, och/eller avtal, samt den skötsel som framgår av tabell 3.

Bevarandemål för Kvicksalshagen - Igelsjön

Att bidra till gynnsam bevarandestatus för de i området utpekade arterna och livsmiljöerna uttrycks i detta område i följande mål.

Myrsjöar (3160)

- Arealen myrsjöar ska bibehållas.
- Försurningssituationen ska vara god.
- För livsmiljön typiska arter ska ha goda förutsättningar att finnas i livskraftiga bestånd.

Rikkärr (7230)

- Arealen rikkärr ska bibehållas.
- För livsmiljön typiska arter ska ha goda förutsättningar att finnas i livskraftiga bestånd.
- Igenväxningsvegetation ska förekomma endast i begränsad omfattning.
- Vegetationen ska vara hävdad av slätter och/eller extensivt bete, helst slätter, ungefär vartannat år.
- Grundvattenytan ska variera och vara hög under större delen av året.
- Kärret ska inte påverkas av lokal övergödning.
- Kärret ska vara opåverkat av dikning eller dämning.
- De för livsmiljön typiska arterna, till exempel slätterblomma, ullsäv (snip), ängsnycklar, tätört, gyllenmossa, piprensarmossa och kärknippot, ska finnas i livskraftiga bestånd.

Gulyxne (1903)

- Populationen av gulyxne ska vara livskraftig.
- Artens livsmiljö ska bibehållas och vara i ett gynnsamt tillstånd.

Käppkrokmossa (1393)

- Populationen käppkrokmossa ska vara livskraftig.
- Artens livsmiljö ska bibehållas och vara i ett gynnsamt tillstånd.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-44876-2016**Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)**

- Populationen av kalkkärrsgrynsnäcka ska vara livskraftig.
- Artens livsmiljö ska bibehållas och vara i ett gynnsamt tillstånd.

Beskrivning av området

Natura 2000-området Kvicksalshagen-Igelsjön ligger ca 4 km norr om Edsbro i Norrtälje kommun, Stockholms län. Det omgivande landskapet består väster- och norrut av ett småkuperat och blockrikt skogslandskap rikt på våtmarker. Åt öster och söder finns en hel del artrika hagmarker. Runt samhällena Edsbro, Ununge och Skebobruk tilltar ytan av uppodlad jordbruksmark. I trakten finns ett flertal mindre sjöar, och Stockholms län näst största sjö, Erken, ligger 8 km söder om Kvicksalshagen-Igelsjön. Vegetationen i området präglas av den kalkrika marken.

Runt sjön finns gungflyn och rikkärr som norrut övergår i en betydligt torrare halvöppen vegetationstyp. Mellan våtmarkerna och de torrare partierna finns stora partier med älggräs och en trädbevuxen kantzon med yngre granar, aspar och björkar. Här är fältskiktet glest med bl.a. stjärnstarr, granbräken och vitpyrola.

På Häradskartan från 1900-talets början kan man utläsa att våtmarken närmast sjön vid denna tid brukades som slättermark. Den fuktiga marken sträckte sig betydligt längre norr- och söderut än vad som är fallet idag. Den öppna vattenytan ser ut att ha varit något större, men förändringen tycks vara ganska liten. Detta är dock väldigt svårt att bedöma utifrån Häradskartan. Den allra västligaste delen av Natura 2000-området, samt ett parti i det östra hörnet, användes som åkermark. Den västra åkern hade tagits ur bruk på 50-talet, medan åkerlappen i ost fortfarande var uppodlad.

Området har vuxit igen kraftigt sedan 50-talet (då området enligt ekonomiska kartan var av öppen karaktär) p.g.a. upphörd hävd då varken slätter eller bete bedrivits. Bete upphörde 1974. Objektet ingick i ängs- och hagmarksinventeringen 1987 - 90 och bedömdes då som klass 4. Den låga klassningen beror på området då varit ohävdad under ett par år och därför, då som nu, var under igenväxning. De norra delarna av kärret betades senare än de södra. Två diken – ett i väster och ett i sydost – ansluter till sjön. Påverkan på vegetationen lokalt runt diken är tydlig.

Natura 2000-området angränsar i väster mot skog, varav en del ung barrskog som växer på gammal åkermark. I öster ligger några gårdar. Delar av den gamla åkermarken invid gårdarna är fortfarande kvar i bruk som jordbruksmark. Strax norr om Natura 2000-området finns glest trädbevuxna höjder.

Området är i första hand utvalt till Natura 2000-nätverket p.g.a. rikkärret och förekomsten av de Natura 2000-arter som finns i detta. Rikkärret bedömdes som högsta värdeklass (klass 1) i våtmarksinventeringen 1990.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-44876-2016**Beskrivning av arter och livsmiljöer****Myrsjöar (3160)**

Vattnet i Igelsjön är näringsfattigt och brunfärgat. Den glesa vegetationen är av gul näckrostyp. Runt sjön växer bl.a. smalkaveldun och sjösäv.

Rikkärr (7230)

Rikkärrat vid Igelsjön har gungflygrund och är starkt kalkpåverkat av sippervatten från omgivningen. I fältskiktet dominerar starrarter, främst trådstarr. Här växer också många kärlväxter som har sin hemvist i kalkrika våtmarker t.ex. Natura 2000-arten gulyxne och de typiska arterna kärrknipprot, ängsnycklar, majviva, tätört, snip och slätterblomma. På ställen där kalkhalten inte är lika hög växer bl.a. tranbär, rosling, vattenklöver och kråklöver. Bottenskiktet består av brunmossor och kalkgynnade vitmossor. Blek skedmossa, gyllenmossa (typisk art), kärrkammosa, mellankrokmosa, korvmossa, piprensarmossa (typisk art), knoppvitmossa och purpurvitmossa är exempel på mossor som noterades under våtmarksinventeringen 1990. Svampen myrvaxskivling, som är en indikatorart för slättermarker, växer i vitmossan i kärret.

Två diken ansluter till sjön - ett på den västra sidan och ett annat i sydost. Kärret har påverkats av dikningsföretagen, men påverkan är i dagsläget troligen inte särskilt stor. Dikena är nämligen delvis igenvuxna med träd och buskar vilket försämrar avrinningen och därmed begränsar påverkan på naturmiljön i kärret. Man kan dock se en stark lokal påverkan från dikningarna med uppslag av vide och björk runt dikena. I kärret finns en hel del spridda, likåldriga och låga tallar som troligen växte till i samband med dikningen. Det finns även en hel del vass, särskilt på den östra sidan av sjön som är helt vassdominerad. Bland vassen växer yngre björkar.

Gulyxne (1903)

Denna orkidé växer i rikkärr, främst kalkrika extremrikkärr, med rörligt ytnära grundvatten. På många lokaler är den en successionsart i landhöjningsmiljöer. Arten gynnas av att livsmiljön hålls någorlunda öppen genom t ex slätter. Arten är känslig för påverkan av tramp men behöver mindre markblottor för att nyetablering ska ske. Gulyxne är känd från ca 76 lokaler i Sverige, varav 6 lokaler i Stockholms län. Många av lokalerna har ett mycket få antal individer varför det är motiverat att försöka utvidga de befintliga lokalerna. Arten är upptagen på den svenska rödlistan över hotade arter som missgynnad (NT).

Gulyxne har hittats i rikkärret runt Igelsjön vid inventeringar bl.a. 1975 och 1996 i 8 respektive 9 exemplar.

Käppkrokmossa (1393)

Käppkrokmossan växer i källor, i källpåverkade kärr och på stränder av sjöar och vattendrag. Den hittas i mineralrika, men vanligen inte speciellt kalkrika miljöer,

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12

Beteckning
511-44876-2016

ofta på platser med järnutfällningar eller med svagt förhöjda halter av närsalter. Arten kan normalt sprida sig som mest 5 m vegetativt, och 10 km med sporer. Käppkrokmossa är känd från ca 200 lokaler i Sverige. De flesta aktuella lokalerna är belägna i Väster- och Norrbottens län. Arten är upptagen på den svenska rödlistan över hotade arter som missgynnad (NT).

Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)

Arten lever huvudsakligen i öppna rikkärr (kalkkärr) och kalkfuktängar med ett pH-intervall av 5,8–7,5. Den anträffas även mer sällsynt i kärr som inte har rikkarakter – i mosselaggar, bäckdråg, glest trädklädda kärr och strandkärr. Dessa senare typer av förekomststätt är vanligare i norra och mellersta Sverige. I rikkärren förekommer den främst i områden med hög och stabil grundvattennivå, och då i en smal zon mellan grundvattenytan och tuvbasen. I mindre kalkrika kärr hittas den ofta i anslutning till videbuskage.

Arten sprider sig mycket långsamt – ett fåtal meter per år - vilket innebär att den är hänvisad till just den våtmark den lever i. Passiv långdistansspridning sker dock sporadiskt, sannolikt med fåglar. I Sverige finns huvuddelen av snäcklokalerna i kalkrika trakter, speciellt i Skåne, Östergötland, Västergötland, Uppland, Dalarna till Jämtland samt i fjällkedjan. Kalkkärrsgrynsnäcka är upptagen på den svenska rödlistan över hotade arter som Missgynnad (NT).

En inventering gjordes i september 2001 in mot skogsbrynet ca 30 m NNO om sjöns norra ände. Kalkkärrsgrynsnäcka hittades då i 2-9 exemplar (en relativ abundans på 2).

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt

En komplett lista är inte möjlig att upprätta. Här listas ett urval hot som i det här området bedömts mest relevanta.

Myrsjöar (3160)

- Storskaliga skogsbruksåtgärder i tillrinningsområdet. Detta kan förändra hydrologin och strukturen i strandzonen vilket i sin tur kan orsaka grumling och ändrad tillförsel av organiskt material.
- Reglering av vattenståndet.
- Skogsbilvägar (anläggning, underhåll och trafik) kan orsaka grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen i diken och vattendrag.

Rikkärr (7230)

- Markavvattning. Rensning och/eller fördjupning av existerande diken kan ha en uttorkande effekt på kärret.
- Upphörd hävd har orsakat igenväxning vilken kommer att öka i omfattning om hävden inte återupptas.
- Torvbrytning.

BEVARANDEPLAN**Datum**
2017-06-12**Beteckning**
511-44876-2016

- Storskaliga skogsbruksåtgärder i tillrinningsområdet kan innebära att näringsämnen läcker ut på myren och att de hydrologiska förhållandena ändras. En minst 20 m bred övergångszon bör lämnas oavverkad.
- Spridning av t.ex. aska, kemiska substanser och gödningsämnen i eller i anslutning till livsmiljön.
- Intensivt bete med tillhörande tramp kan skada bottenskiktet.
- Klimatförändringar.

Gulyxne (1903)

- Påverkan på hydrologi och hydrokemi (t.ex. dikning) annat än i naturvårdssyfte. Även förändringar i hydrologin på rätt stora avstånd från livsmiljön kan påverka arten.
- Igenväxning med vass, buskage och träd.
- Omfattande betestramp p.g.a. mycket intensivt betestryck.
- Exploatering.

Käppkrokmossa (1393)

- Påverkan på hydrologi och hydrokemi (t.ex. dikning) annat än i naturvårdssyfte.
- Luftburna föroreningar i form av stort kvävenedfall.
- Igenväxning med vass, buskage och träd.
- Exploatering.

Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)

- Ett stort markslitage som följd av intensivt bete, liksom negativa effekter av betesdjurens avföring och urin.
- Utdikning, dränering och skyddsdikning och andra åtgärder som ändrar hydrologin i och i anslutning till artens biotop är allvarliga hot.
- Igenväxning med vass, buskage och träd.
- Exploatering.

Bevarandeåtgärder med tidsplan**Gällande regler**

Enligt 7 kap 28 a § miljöbalken (MB) krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön eller störa utpekade arter i ett Natura 2000-område som har förtecknats enligt 7 kap 27 § MB. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändig för skötseln och förvaltningen av området. Alla Sveriges Natura 2000-områden utgör dessutom riksintressen (enligt 4 kap MB), vilka ska beaktas vid prövning av ärenden och planläggning.

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12Beteckning
511-44876-2016

Strandskydd gäller enligt 7 kap 13-18 §§ MB inom större delen av Natura 2000-området. Inom strandskyddat område är viss typ av exploatering förbjuden, t.ex. uppförande av ny byggnad. Undantag från förbudet gäller t.ex. byggnader som behövs för de areella näringarna och som måste finnas inom strandskyddat område.

Gulxne och käppkrokmossa är fridlysta enligt 7 § Artskyddsförordningen (2007:845).

Behov av ytterligare reglering

För att säkerställa gynnsam bevarandestatus kan formellt skydd i någon form och/eller avtal behöva utredas vidare.

Tabell 3. Förslag till skötselåtgärder för Kvicksalshagen - Igelsjön. Åtgärder i kursiv är prioriterade.

Livsmiljö/art	Åtgärd	Tidsplan
Myrsjöar (3160)	Ingen åtgärd	
Rikkärr (7230)	<i>Hävd i form av slåtter alternativt extensivt - måttligt bete. Det är bra om slåttern utförs relativt sent på sommaren. För bort det avslagna höet. Slåtter vartannat år eller ännu mer sällan är att föredra då det gynnar många orkidéer och snäckor.</i> <i>Vass - men även träd och buskar av igenväxningskaraktär - ska decimeras. Vid röjning av träd och buskar bör de kapas så nära marken som möjligt och virket/riset ska föras bort.</i>	Kontinuerligt. Återkommande vid behov
Gulxne (1903)	Ingen åtgärd utöver vad som gäller för rikkärret.	
Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)	Ingen åtgärd utöver vad som gäller för rikkärret.	
Käppkrokmossa (1393)	Ingen åtgärd utöver vad som gäller för rikkärret.	

BEVARANDEPLAN

Datum
2017-06-12Beteckning
511-44876-2016**Bevarandetillstånd i dag**

Tabell 4. Bevarandetillstånd hos ingående livsmiljöer och arter.

Livsmiljö/art	Bevarandetillstånd
Myrsjöar (3160)	Gynnsamt.
Rikkärr (7230)	Gynnsamt i vissa delar, icke gynnsam där igenväxning (med främst vass) gått längst.
Gulyxne (1903)	Gynnsamt.
Kalkkärrsgrynsnäcka (1013)	Gynnsamt.
Käppkrokmossa (1393)	Okänt

Inventeringar i området och andra referenser

Länsstyrelsen i Stockholms län. *Naturkatalog för Stockholms län*. Remissupplaga. 1996.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1998. *Landlevande mollusker i rikkärr i Stockholms län*.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1997. *Våtmarksinventering i Stockholms län*. Rapport nr 1997:1.

Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996. *Naturkatalog för Stockholms län*. Remissupplaga.

Länsstyrelsen i Stockholms län. *Ängs- och hagmarksinventering i Stockholms län 1987-1990*.

Naturvårdsverket. *Art- och naturtypsvisa vägledning*. (www.naturvardsverket.se) 2005-11-11

Sundberg, S. 2005. *Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr*. Remissversion 2005-05-20. Naturvårdsverket.

Von Proschwitz, T. 2005. *Landlevande mollusker i kalkrika biotoper*. Naturvård i Norrtälje kommun nr 26.

Äldre kartor: Häradskartan från 1900-talets början och ekonomiska kartan från 1950-talet.

BEVARANDEPLANDatum
2017-06-12Beteckning
511-44876-2016**Karta**

Livsmiljöernas sifferkoder i kartan och dokumentet är korrekta liksom namnen i dokumentet. Livsmiljöernas namn i kartan kan dock vara felaktiga.

